

Befolkningens utbildning

Foto: Matt Jorsäter

En femåring skulle förstå det här.
Kan någon hämta en femåring?

Groucho Marx, 1890–1977

Utbildningen i Sverige

Befolkningens utbildning

I Sverige genomfördes tidigt, internationellt sett, en nioårig skola för alla. Det fanns också tidiga strävanden att ge en så stor del av befolkningen som möjligt en bred utbildning på gymnasial nivå.

Den formella utbildningsnivån säger dock inte allt om kunskapsnivån. Människor har alltid samlat in kunskap från olika håll, frånvaron av en skola har aldrig hindrat människor att lära sig. Att erhålla kunskap är något som kräver såväl erfarenhet och intresse som möjligheter att få ta del av information som man själv inte kan erfara.

Utbildningsnivå

Sverige har en välutbildad befolkning

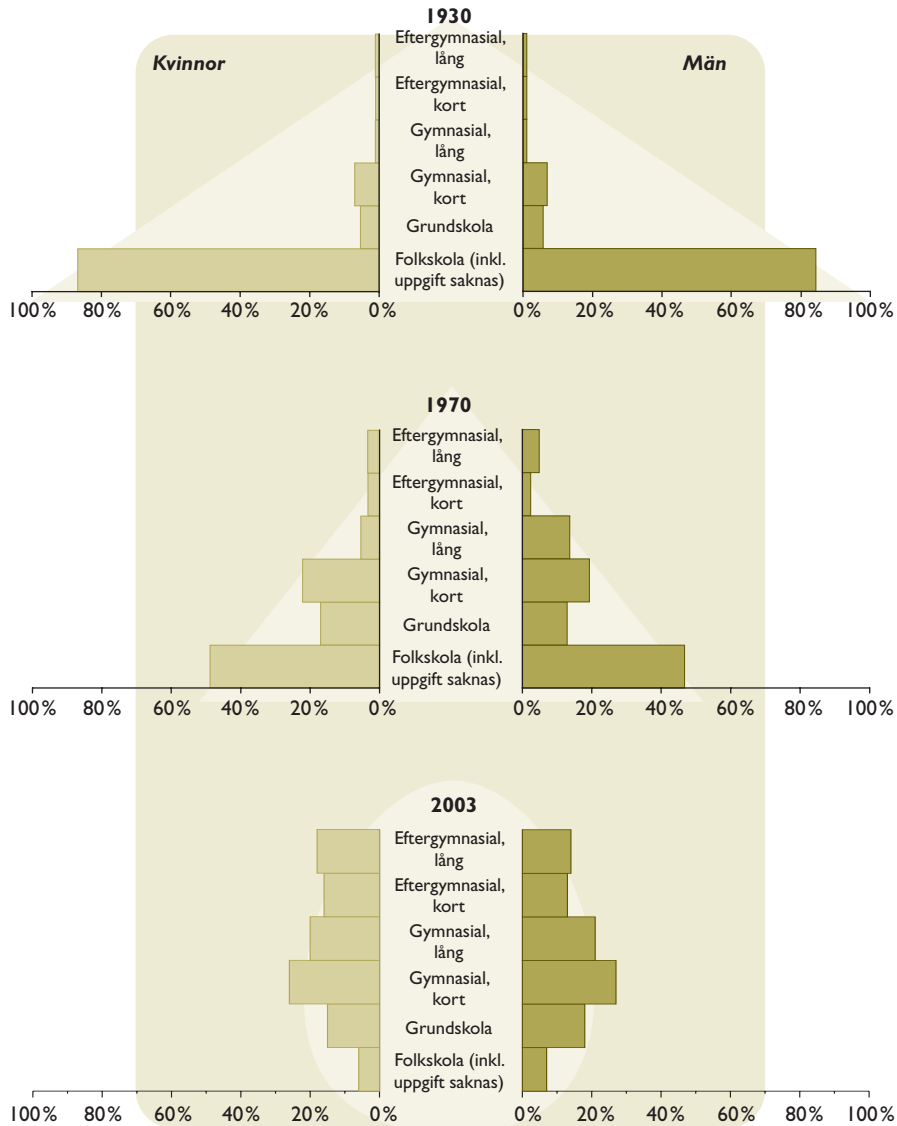
Utbildningsnivån har stigit kraftigt under 1900-talet, vilket framgår av figuren på nästa sida. På 1930-talet hade en majoritet av befolkningen endast genomgått folkskola. Nu, 70 år senare, är det en minoritet av befolkningen som endast har utbildning på folkskole- eller grundskolenivå.

Det successivt utbyggda utbildningssystemet, framförallt gymnasieskolan och högskolan, innebär att utbildningsnivån fortsätter att stiga allteftersom nya generationer växer upp. Detta under förutsättning att nuvarande studiemönstret fortsätter.

Idag har halva Sveriges befolkning i åldern 25–64 år minst en treårig gymnasial utbildning. Var tredje person har någon form av eftergymnasial utbildning, 18 procent har en minst treårig eftergymnasial utbildning. Den enskilt vanligaste utbildningsbakgrunden 2003 är tvåårig gymnasieskola eller motsvarande, vilket var tredje person har som sin högsta utbildning.

Utbildningsnivå 1930, 1970 och 2003

Befolkningen 16–59 år. Andel i procent

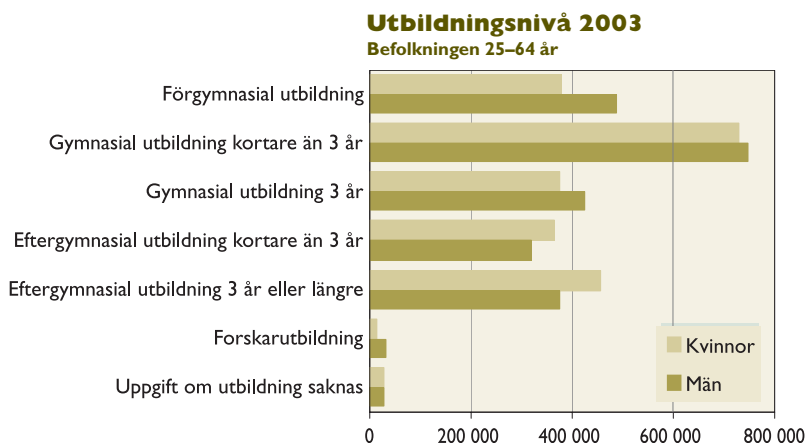
Kvinnor är högre utbildade än män

Fram till och med mitten av 1990-talet var det fler män än kvinnor som hade en längre eftergymnasial utbildning. Därefter skedde en omkastning till kvinnornas fördel som bland annat berodde på att kvinnorna under senare år har haft ett allt större studiedeltagande i högskolan. Därtill förlängdes ett antal stora kvinnodominerade högskoleutbildningar i början av 1990-talet vilket medförde att de numera räknas in bland långa eftergymnasiala utbildningar. Två exempel är sjuksköterske- och förskollärarytbildningarna.

Med högutbildad avses person med minst treårig eftergymnasial utbildning.

Kvinnorna är högre utbildade i alla åldersgrupper undantaget de över 65 år. Kvinnornas utbildningsnivå är särskilt hög bland de yngre där andelen högutbildade kvinnor i vissa årsklasser är cirka 10 procentenheter större än för männen i samma ålder.

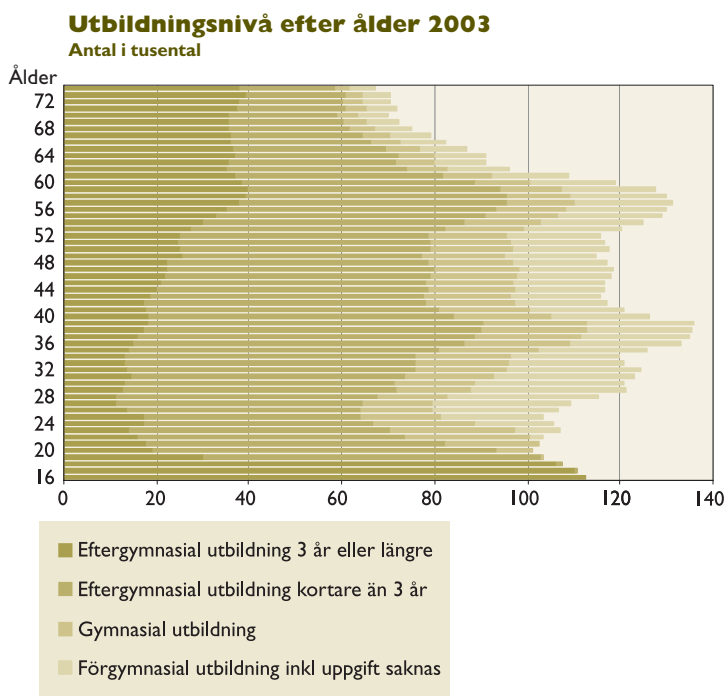
Personer med forskarutbildning, den högsta formella utbildningsnivån, är fortfarande en mycket mansdominerad grupp. Av drygt 50 000 forskarutbildade upp till 74 års ålder är 36 000 män.

Högst utbildningsnivå hos 25–34-åringarna

Som en konsekvens av utbildningssystemets utveckling, framförallt i form av gymnasieskolans och högskolans expansion, är den yngre befolkningen i genomsnitt högre utbildad än den äldre. I åldersgruppen 25–34 år är utbildningsnivån högst. Bland dessa har två tredjedelar minst treårig gymnasial utbildning och var fjärde har en längre eftergymnasial utbildning.

Från 55 års ålder sjunker utbildningsnivån för varje årskull. Bland 65–74-åringarna har hälften endast förgymnasial utbildning. Majoriteten av dessa har enbart folkskola. Bara 10 procent är högutbildade.

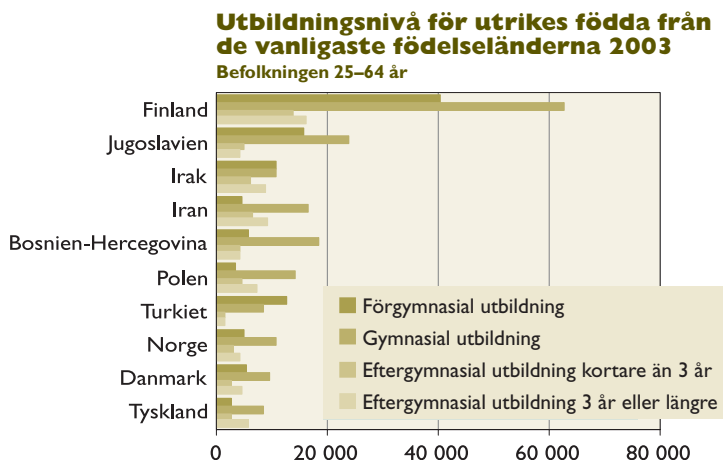

Stora skillnader i utbildningsnivå mellan invandrargrupper

År 2003 var 15 procent av Sveriges befolkning i åldern 25–64 år född i annat land än Sverige. De utrikes födda som grupp har ungefär samma utbildningsbakgrund som de inrikes födda. Invandrarna i Sverige är ingen homogen grupp. Skillnaderna är stora mellan olika grupper beroende på att de har invandrat från olika länder, under skilda omständigheter och under olika tidsperioder.

Den största gruppen utrikes födda i Sverige är personer födda i övriga Norden, varav de flesta kommer från Finland. Dessa har i genomsnitt ganska låg utbildningsnivå. I stor utsträckning sammanhänger det med att den finlandsfödda gruppen har en åldersstruktur med många äldre jämfört med totalbefolkningen, vilket normalt innebär en lägre utbildningsnivå. Trots den relativt låga utbildningsnivån bland finländarna i Sverige så är Finland det enskilda land som bidragit med flest högutbildade personer till Sverige.

Andra stora invandrargrupper som är högre utbildade än genomsnittet för hela befolkningen är personer födda i Iran, Irak, Tyskland och Polen.

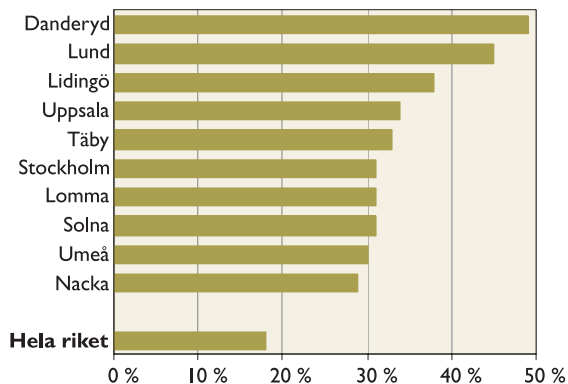
Högst utbildning i Stockholmsområdet

Inte oväntat är utbildningsnivån högst i storstadsregionerna och i residensstäderna. Där finns fler arbetsplatser för akademiker och högutbildade i form av kunskapsintensiva företag, lärosäten och myndigheter än i resten av riket.

Allra högst är utbildningsnivån i Stockholmsområdet. I flera Stockholmskommuner är andelen högutbildade större än 30 procent. Danderyds kommun har störst andel högutbildade i Sverige med 49 procent. Endast Lund kommer i närheten med 45 procent högutbildade.

Kommuner med störst andel högutbildade 2003

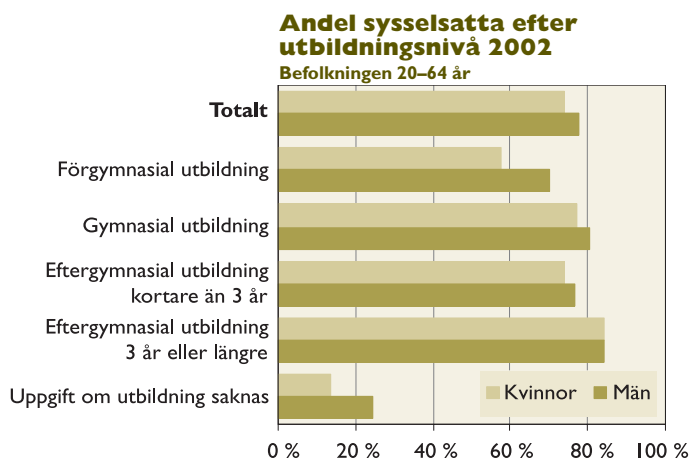
Andel av befolkningen i åldern 25–64 år med minst treårig eftergymnasial utbildning i procent

Störst skillnad i förvärvsintensitet mellan kvinnor och män med kort utbildning

Det finns ett tydlig samband mellan utbildningsnivå och förvärvsintensitet. Ju högre utbildningsnivå en person har desto större är sannolikheten att personen arbetar. Strukturförändringarna inom näringslivet och arbetslivet har medfört att kunskapskraven har ökat. Idag krävs minst gymnasieutbildning för de flesta arbeten. Därmed har lågutbildade fått allt svårare att hävda sig på arbetsmarknaden. Ytterligare en anledning till att färre lågutbildade arbetar är att personer i åldern 60–64 år är överrepresenterade bland de lågutbildade samtidigt som många i denna grupp redan står utanför arbetskraften. År 2002 förvärvsarbetade 76 procent av befolkningen i åldern 20–64 år. Bland högutbildade 20–64-åringar hade 84 procent ett arbete.

Kvinnor hade i genomsnitt högre utbildningsnivå än män, men trots det generella sambandet mellan högre utbildningsnivå och högre förvärvsintensitet var färre kvinnor än män sysselsatta 2002. Av kvinnorna arbetade 74 procent 2002 jämfört med 78 procent av männen. För de lågutbildade är skillnaden mellan könen störst. Bland dem som endast hade förgymnasial utbildning arbetade sju av tio män men endast knappt sex av tio kvinnor.

Män ofta högutbildade i kvinnodominerade branscher

Utbildningsnivån för de förvärvsarbetande varierar kraftigt mellan olika näringsgrenar. Minst andel högutbildade finns inom *Jordbruk, skogsbruk och fiske, Byggverksamhet* och inom *Handel och kommunikation*. Däremot är förvärvsarbetande inom *Utbildning och forskning, Finansiell verksamhet* och *Offentlig förvaltning* i genomsnitt relativt högt utbildade.

Skillnaden mellan kvinnors och mäns utbildningsnivå är stor inom vissa näringsgrenar. Ofta har män i kvinnodominerade områden högre utbildningsnivå än kvinnorna. Detsamma gäller för kvinnor i flera mansdominerade branscher. Två tydliga exempel är *Vård och omsorg* och *Byggverksamhet*, där det underrepresenterade könet är få till antalet men har högre utbildningsnivå.

Andel med minst treårig eftergymnasial utbildning efter näringsgren 2002

Andel i procent. Personer i åldern 20–64 år

Näringsgren	Kvinnor	Män
Utbildning och forskning	40	55
Offentlig förvaltning m.m.	31	35
Finansiell verksamhet och företagstjänster	21	27
Vård och omsorg	19	38
Ej specificerad verksamhet	18	14
Personliga och kulturella tjänster	14	15
Energiproduktion, vattenförsörjning och avfallshantering	18	11
Tillverkning och utvinning	12	10
Handel och kommunikation	7	7
Jordbruk, skogsbruk och fiske	7	3
Byggverksamhet	11	2
Totalt antal förvärvsarbetande	21	16
Totalt antal personer	18	15

Stora könsskillnader i utbildningsinriktning – även bland yngre

Det är stor skillnad mellan kvinnor och män när det gäller inom vilket område man väljer att utbilda sig. De flesta kvinnor har en utbildning som är inriktad mot hälso- och sjukvård, samhällsvetenskap och läraryrken. Teknik och tillverkning, som idag är den vanligaste utbildningsinriktningen för personer i åldern 25–64, domineras helt av männen. Nio av tio personer som har sin högsta utbildning inom teknikområdet är män.

Försöken att utjämna könsskillnaderna i utbildningsval har ännu inte fått något större genomslag i den yngre delen av befolkningen. Bland 25–34-åringarna är könsfördelningen ungefär lika snedfördelad som i gruppen 25–64 år inom de flesta utbildningsområden.

Utbildningsinriktning

